

ГНАТ ХОТКЕВИЧ

ПІДРУЧНИК ГРИ НА БАНДУРІ

ЧАСТИНА II
В П Р А В И
В И П У С К 1

ПЕРЕВИДАНО ФОТОДРУКОМ ТОВАРИСТВОМ ПРИХИЛЬНИКІВ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ

ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Детройт — 1965

Г. ХОТКЕВИЧ

ПІДРУЧНИК ГРИ НА БАНДУРІ

ЧАСТИНА II
В П Р А В И
В И П У С К 1

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОМПІТЕТ НАР-
КОМОСВІТИ УСРР ПО СЕКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДО-
ЗВОЛИВ ДО ВЖИТКУ ЯК ПІДРУЧНИК У МУЗПРОФШКОЛАХ

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

ЗМІСТ

	Стор.		Стор.
Кілька загальних уваг	IX	В. З нерівномірним діленням нот	
І. Вправи одним пальцем		а. права рука	12
Вправи для положення 3		б. ліва рука	12
1. legato		в. попеременно	13
А. З рівномірним діленням нот		С. Мішані для обох рук	
х. Без акцентування		3. staccato й legato	
к. Одна нота на удар		а. права рука	14
а. права рука	XI	б. ліва рука	14
б. ліва рука	XI	в. попеременно	14
в. права й ліва попеременно	XI	Вправи для положення Н	
Дві ноти на удар		А. Права рука	
а. права рука	XI	1. Пальці 2, 3, 4, 5.	
б. ліва рука	XII	1. Тільки положення Н	
т. Три ноти на удар		а. legato	
а. права рука	XII	к. з рівномірним діленням нот	15
п. Чотири ноти на удар		л. з нерівномірним діленням нот	15
о. П'ять нот на удар		т. мішано	15
у. З акцентуванням		п. з форшлагами й мимозвучними нотами	15
а. права рука	1	о. дві в'язані ноти	16
б. ліва рука	1	р. три в'язані ноти	16
в. попеременно	1	г. мішані вправи	16
В. З нерівномірним діленням нот		б. staccato	
а. права рука	1	к. з рівномірним діленням нот	17
б. ліва рука	2	л. з нерівномірним діленням нот	17
в. попеременно	2	т. мішано	17
С. Мішані		с. staccato й legato	18
а. права рука	2	2. В обох положеннях Н і з попеременно	
б. ліва рука	3	а. legato	
в. попеременно	3	к. з рівномірним діленням нот	19
Д. З форшлагами й мимозвучними нотами		л. з нерівномірним діленням нот	19
а. права рука	4	т. з форшлагами й мимозвучними нотами	20
б. ліва рука	4	п. мішано	20
в. попеременно	4	б. staccato	20
Е. Дві в'язані ноти		а. staccato й legato	21
а. права рука	5	2. Великий палець	
б. ліва рука	5	1. Тільки в положенню Н	
в. попеременно	6	а. legato	22
Ф. Три в'язані ноти		б. staccato	22
а. права рука	6	2. В положенню Н і з	
б. ліва рука	6	а. legato	23
в. попеременно	7	б. staccato	23
Г. Мішані вправи		в. staccato й legato	23
а. права рука	7	В. Ліва рука	
б. ліва рука	8	1. Пальці 2, 3, 4, 5.	
в. попеременно	8	к) позиція 3	
2. staccato		1. Тільки для Н	
А. З рівномірним діленням нот		а. legato	24
а. права рука	10	б. staccato	24
б. ліва рука	10	в. staccato й legato	24
в. попеременно	11	2. Попеременно Н і з	
		а. legato	25
		б. staccato	25
		в. staccato й legato	25
		і) позиція П	
		1. Тільки НП	
		а. legato	26
		б. staccato	26
		в. staccato й legato	26

2. Поперемінно ПН і ПЗ

а. legato	27
б. staccato	28
в. staccato й legato	28

2. Великий палець.

1. Тіаьки ПН

а. legato	29
б. staccato	29
в. staccato й legato	29

2. Поперемінно ПН і ПЗ

а. legato	30
б. staccato	30
в. staccato й legato	30

м) Зміна позицій П і З для лівої руки

а. legato	31
б. staccato	31
в. staccato й legato	31

Вправи для басів

А. Права рука

1. Великий палець.

1. Позиція 3

а. legato	
к. без хроматизму	32
л. з хроматизмом	32
б. staccato	
к. без хроматизму	33
л. з хроматизмом	33
в. staccato й legato	
к. без хроматизму	33
л. з хроматизмом	34

2. Положення Н

х. Тіаьки Н

а. legato	
к. без хроматизму	34
л. з хроматизмом	34
б. staccato	
к. без хроматизму	34
л. з хроматизмом	34
в. legato й staccato	
к. без хроматизму	35
л. з хроматизмом	35

у. Перемінно Н і З

а. legato	
к. без хроматизму	35
л. з хроматизмом	36
б. staccato	
к. без хроматизму	36
л. з хроматизмом	36
в. staccato й legato	
к. без хроматизму	36
л. з хроматизмом	37

Пальці 2, 3, 4, 5

1. В позиції 3

а. legato	
к. без хроматизму	37
л. з хроматизмом	37
б. staccato	
к. без хроматизму	37
л. з хроматизмом	37
в. staccato й legato	
к. без хроматизму	38
л. з хроматизмом	38

2. Положення Н

а. legato	
к. без хроматизму	38
л. з хроматизмом	38
б. staccato	
к. без хроматизму	38
л. з хроматизмом	38

Стор

а. staccato й legato

к. без хроматизму	39
л. з хроматизмом	39

3. Поперемінно Н і З

а. legato

к. без хроматизму	39
л. з хроматизмом	39

б. staccato

к. без хроматизму	40
л. з хроматизмом	40

в. staccato й legato

к. без хроматизму	40
л. з хроматизмом	40

В. Ліва рука

Пальці 2, 3, 4, 5

1. Позиція 3

а. legato	41
б. staccato	41
в. staccato й legato	41

2. Положення З Н

а. legato	41
б. staccato	41
в. staccato й legato	41

3. З та НЗ перемінно

а. legato	42
б. staccato	42
в. staccato й legato	42

4. Позиція П

а. legato	42
б. staccato	42
в. staccato й legato	42

5. Позиції П і З перемінно

а. legato	42
б. staccato	43
в. staccato й legato	43

6. Позиції та ЗН перемінно

а. legato	43
б. staccato	43
в. staccato й legato	43

7. Позиція П положення Н

а. legato	43
б. staccato	43
в. staccato й legato	43

8. П і ПН перемінно

а. legato	44
б. staccato	44
в. staccato й legato	44

9. Позиції ПН і З перемінно

а. legato	44
б. staccato	44
в. staccato й legato	44

10. Позиції ПН і ЗН перемінно

а. legato	44
б. staccato	44
в. staccato й legato	44

Великий палець

1. В позиції П

а. legato	45
б. staccato	45
в. staccato й legato	45

2. В позиції П положення Н

а. legato	45
б. staccato	45
в. staccato й legato	45

2. Поперемінно П і ПН

а. legato	45
б. staccato	45
в. staccato й legato	45

КІЛЬКА ЗАГАЛЬНИХ УВАГ

Від перших вправ у грі на бандурі залежить усе дальше уміння; отже, щоб не набути поганих навичок, треба на перших порах не так стежити навіть за точністю гри, як за правильним положенням рук. Нехай ви не попадете ту струну, що треба — це неважно, а важно, щоб рука привчалася йти правильно, інструмент стояв правильно, сиділи ви правильно і т. д.

1. Правильне положення корпусу. Сидіти треба рівно, не похилившись самому й не похиливши голови; не ховати її за гриф, а що найголовніше — не заглядати на струни. Це особливо важно. Насамперед тому, що коли ви привчитесь заглядати, то вже не заглядаючи й грати не зумієте, отже не зможете грати з нот, а тільки з пам'яті. Подруте тому, що, заглядаючи, ви похилите вбік голову; коли ви при грі ще й співаєте, то це дає неправильний напрям голосу, вас не буде чути.

2. Тримання інструменту. В загальних формах це говорилося в I частині — тримати треба на лівій коліні. Але у початківців помічається тенденція повертати інструмент або всувати його по коліні. І того і того треба уникати — інструмент повинен стояти рівно.

Якщо він ховається по коліні (це особливо відчувають люди низенькі на зріст), треба підбити під ним бандури клаптик гуми (резини). А коли ви будете заповняти собі інструмент то можете навіть сказати зробити невеличку впадінку, яку й підбити гумою. Тоді вже інструмент аж ніяк не буде ховатися.

3. Правильне положення рук. Правда, звично, з самих слів трудно собі це явити, але все ж, уважно читаючи, можна дещо засвоїти.

А. Права рука. Вона має йти не високо й не низько — по лінії гри: там вона дасть найповніше звучання.

В частині між ліктем і пальцями вона не має торкатися струн — і за цим треба дивитися зразу ж. Початківець, беручи ноти на верхнім реєстрі, часто притуляє руку до басів — цього щемомна робити.

Пальці мають стояти округло, а не лежачи; брати пучкою й шпигтем, а не самою пучкою. Грати самими пучками на бандурі неможна. Взагалі треба добиватися сили звуку. Завчившись грати потихеньку, бандурист уже ніколи не зможе дати *fortissimo*, отже позбавляє себе певних ресурсів.

Великий палець так само бере й пучкою й шпигтем, але щодо нього, то треба зробити увагу. Вже на перших початках привчати його, а особливо коли дійдете до октав — не згинатися. Октави треба кидати й брати так струну, щоб великий палець не згинався, а стояв швидко. Це дуже важно. Бо коли він привчиться згинатися, то ви не зможете грати швидких пасажів октавами: палець не встигатиме зігнувшись і розігнувшись.

Б. Ліва рука. Великий палець у положенні 3 ходить по обичайці. Дивіться за ним, бо йому все хочеться кинути обичайку.

Друге правило: при пересуванні руки згору чи вниз спочатку пересуньте руку, а потім візьміть ноту, бо дуже часто початківець держить руку на одній місці, а тільки витягає палець, щоб дістати сусідню струну. Це неправильно, бо позбавляє палець округлості форми, а значить правильного звуку.

Пальці мають стояти округло і при роботі вони дають досить складний рух. Описати його трудно. Кінець пальця робить коло: взявши ноту, палець згинається, потім повільно (тільки повільно, не одразу) випростується й знов бере струну. Між одним ударом і другим кінець пальця таким чином робить коло.

Початківцеві, ідучи вгору, спочатку бере струну досить далеко від поріжка, але що далі вгору, то палець все ближче і ближче підходить до поріжка. Цього треба уникати і пам'ятати, що весь час палець мусить брати струну як найдалі від поріжка.

4. Правильне кидання руки. При початках гри на бандурі струни джикчать або хликають. Ніколи не буває чистого звуку. Це залежить від неправильності удару.

Запам'ятайте раз на завжди, що правильне положення руки — це далеко над струнами. Коли вам треба взяти струну, рука швидким рухом кидається вниз, бере звук і моментально відскакує назад — і там уже і зостається до дальшого звуку. Тоді не буде ніякого джикчання, звук буде повний і чистий.

Початківцеві же навпаки: боючися помилитися, він кладе пальці на струни, щипає струну і знов кладе. Струна вібрає; кладучи на неї пальці, музикант зупиняє вібрацію — і струна кавчить. От цього і треба уникати. Початківцеві весь час держить пальці коло струн і тільки на момент відкидає — коли треба якраз навпаки: весь час держати руку далеко від струн і тільки на момент на струнах.

5. Рахунок. Дуже часто буває, що початківцеві, програвши один пасаж, робить невеличку зупинку, поки пересуне руку, поки намацає відповідну струну і т. д. Цього треба уникати і для того на початках треба голосно рахувати. Але не бити такта ногою, бо це неестетична навичка.

Уваги щодо уживання самого підручника

Вправи ці написані для діатоничного інструменту, бо, насамперед, хроматичних інструментів у нас нема¹⁾, а подруге — набувши техніки на діатоничнім інструменті, легко вже буде перейти на хроматичний; так само як вивчившись грати на гамі С — dur, легко вже грати в інших тональностях. Проте хроматизм для басів, як найлегший, тут подається (при уживанні поріжка).

Граючи вправи з цього підручника, не треба йти за порядком: перша вправа, друга і т. д., а треба вести праву в різних напрямках. Правда, без керівника трудно зробити правильний вибір, щоб грати спершу, що потім, але все ж треба пробувати. Отже грати вправи для правої руки — і той же в час для лівої, і для обох поперемінно, і для обох разом; грати для одного пальця — і для двох (а більше потім).

Засвоївши більш-менш позицію З, перейти на положення Н і на позицію П (для лівої).

І ще одна увага. Завести собі зошит і кожну вправу вписати в зошит, довівши до кінця, і грати вже з зошита. Це потрібне ось для чого. Насамперед рідко вправи в підручнику вписані до кінця; звичайно тільки вписано такт або два. Отже треба вправу докінчити, а особливо написати хід униз, бо він звичайно буває непохожий на хід угору. Подруге, граючи з зошита, ви будете привчатися грати з нот, а не з пам'яті.

Знаки, уживані в бандурнім мистецтві.

З — звичайна позиція руки. Так і для лівої, так і для правої руки.

Н — мігтве положення; це означає, що струну бере не в сторону пучки, а в сторону мігті.

П — перекинена позиція лівої руки, коли рука перекидається через обичайку.

З і П називаються позиціями, а Н — положення. Таким чином ліва рука може грати в двох позиціях і в кожній позиції може вживатися положення Н. Означається це тоді — ЗН або ПН. Права рука має тільки позицію З і, очевидно, ЗН.

Спосіб гри legato (легато) означається — або —. Грати — поклавши палець на струну; вести палець (чи вгору чи вниз), не відриваючися від струн — в тім і є legato.

Staccato (стакато) — це коли кожна нота береться окремо. Коли нема знаку legato, це значить грати staccato. Але коли хочемо означити сильне стакато — ставимо точку над кожною нотою. І нарешті, коли хочемо означити найсильніше стакато — ставимо значок V над нотою.

Legato швидко проведене буде називатися glissando (гліссандо). Для нього знак / коли воно йде угору, і знак \, коли воно йде вниз. Форм glissando дуже багато. Звичайно коло нього ставиться і палець, яким воно виконується. Так /₁ це означає, що glissando йде

¹⁾ Деякі кобзарі казуть, ніби вони грають на хроматичних інструментах. Це неправильно. Вони не мають тільки кілька хроматичних звуків, а це ще не хроматизм. Попросіть такого кобзаря взяти останню проту, звичайну ланку з тими навіть хроматичними звуками, які у нього є — і це покажеться немовляти; говорити про складніші речі вже не приходить.

За хроматичну можна вважати бандуру, як і всякий інший інструмент, лише тоді коли вона дає певне звуку виповзати: а) більше числа модулцій і б) велике число стрижів у хроматичнім вигляді (а не палу „цідлом“, бо реальна бандура все-одно ніколи не буде). Для зацікавлених можу сказати, що нині виступ на таку хроматичну бандуру.

угору і грається великим пальцем. Знак показує, що glissando, ведеться другим пальцем

Коли glissando починається з певної ноти—цю ноту ставимо на початку, нап.

або

Коли glissando кінчається на певній ноті—ця нота стоїть на кінці.

Якщо нот нема, це означає, що glissando починається й кінчається довільно, дивлячись по характеру речі, по потребі.

Значок означає, що glissando, ведеться певною мірою швидкості, але враз треба цю швидкість збільшити в багато разів, рвонуті. Це може бути й без означеної ноти,

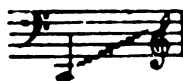
а може, з зазначеною.

Коли glissando не переходить за межі одного ключа, воно так і пишеться

Це значить, що glissando йде на неширокім діапазоні. Коли ж воно забирає багато місця, переходить в інші регістри—ставиться ключ. Правильно його треба було б ставити посередині хвилястої лінії, але з причин технічних це неможливо й тому інший ключ ставиться на кінці.

Тому коли стоїть

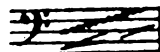
або

це означає, в першому випадку,

що з низьких нот glissando переходить і до вищих, а в другому випадку—з високих і до нижчих, хоча нота і не означено.

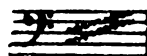
Коли стоять знаки,

це означає, що glissando під середину звучить

сильніше (отже і ведеться скоріше), а під кінець тихше (і повільніше).

Подвійний знак glissando

означає, що його треба вести терціями. Коли

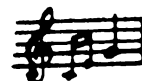
при тім стоїть іще знак H—це означає що терції йдуть нігтями. Взагалі відмін glissando дуже багато

Знак перед акордом показує, що цей акорд треба виконувати арpegгіо (арпе-

джіо) вгору, тобто написане

виконується як

(докладно

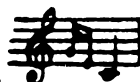
про те при акордах).

Знак після акорда показує, що арpegгіо виконується згори вниз, тобто напи-

сане

виконується

Знак перед акордом показує на так званий арpegжіюваний акорд знизу

вгору, тобто

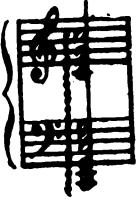
виконується

Знак **|** після акорда показує, що арпеджіований акорд виконується зверху

вниз тобто написане виконується.

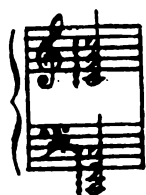
Арpegгіо звичайно має закінчення й рахунок на останній ноті, скільки б тих нот

не було. Напр. Це arpeggio з десяти нот і означає, що треба виконувати

як

Тоді для всіх цих нот ставиться один знак

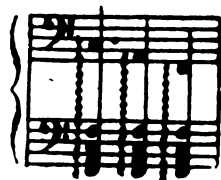
Коли їх стоїть два — напр.

то це означає, що акорди треба виконувати паралельно

Звук закінчення arpeggio, тобто нота, на яку припадає рахунок, не доконче мусить бути найвищою нотою; часто це буває яка середня, а то навіть і нижча нота, як напр.

Рахунок все одно припадає на останню ноту, а виконується це тоді таким чином:

Замість однієї останньої ноти, їх може бути й більше, і цілий навіть акорд; тоді одна рука виконує арпеджіо, а друга, замість однієї останньої ноти бере цілий акорд і на нього падає рахунок. Пишеться тоді це все під одним знаком арпеджіо, а на вказання, що це не один акорд, ставиться знак: $\frac{1}{2}$ або $\frac{2}{1}$. Коли стоїть перший знак, то се означає, що спочатку йде нижній акорд арпеджіо, а другий бере акордом і закінчує арпеджіо (немає остання нота). Тобто

коли маємо написане

напр.

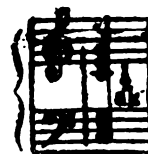

то воно виконується як

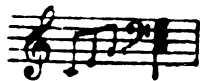
Коли ж стоїть знак $\frac{1}{2}$ то це означає, що верхній акорд береться арпеджіо, а нижній ак

акордом і закінчує арпеджіо. Тобто, коли маємо написане напр.

то виконувати

треба як

Знак $\times$ над нотою показує, що треба придавити струну (для хроматичного звуку). Це може робити і права і ліва рука, але звичайно робить ліва. Взяти придавлену ноту теж може й ліва й права.

Коли стоїть значок $\times$, то на відповідній місці даної руки палець не ставиться

бо рука працює. Отже

означає, що ви на третій чверті лівою

рукою придавляли відповідний бас, правою його вдали, а лівою зараз же дали акорд.

Знак $>$ означає акцент на ноті.

Знак $\cdot$ означає приглушення. Воно робиться різно. Можете взяти ноту й зараз же цим же пальцем приглушити; палець деї можете приставити до струни боком (як що вам зараз же треба брати другу ноту), або покласти зверху. Можете приглушити іншим пальцем тої ж руки, пальцем другої руки. Акорд можете приглушити долонею, *glissando* цілою рукою і т. д. ¹⁾

Нота не кругла, а чотирикутна

означає флямолет (спосіб видо-

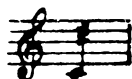
бування вказаний буде на своїм місці).

Тремоло (тремольо) виконується багатьма різними способами. Коли ви будете кидати

багато разів палець на одну ноту — це вже буде звичайне tremolo

коротше пишеться

Повторювати ноту ви можете не киданням, а раз беручи З, раз Н; тоді це так і озна-

читьсся.

ЗН або НЗ

Можете повторювати, ворухачи рукою то туди то назад — це дасть певний тихий шелест. Означається він словами: „не відриваючи“ (тобто не відриваючи пальців від струни).

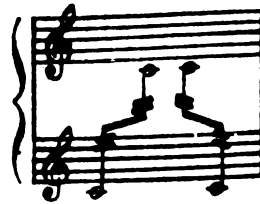
Зафіксувавши палець (тобто підперши його сусіднім або двома сусідніми, і граючи ЗН (НЗ), можна мати мандоліновий ефект, бо тоді палець працює як медіатор (плектр).

¹⁾ Дехто на бандурах уживає глушника (демпфера) пошного або ручного. На мою думку він безпотрібен, бо бандура — інструмент з довгими струнами і з пошними педалями, а й то обходиться без демпфера. А на бандурі струни короткі, потреба глушення трапляється рідко, отже ради того, щоб ужити правильно демпфера раз-два за концерт, обтягати інструмент нема радії. Кожен гудачок, коли займає пальцем на інструменті відбирає вже частину звучності, а отака ціла машина й поготів.

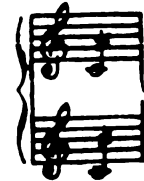
Робити тремольо можна не одним пальцем, а двома, напр. 1—2, 2—3 і т. д. І нарешті тремольо можна робити ще однією рукою, а двома — і це буде найтипівніше бандурне тремольо,

Пишеться воно різними способами, напр.

Перший спосіб пока-

зує, що починає права рука, другий — що починає ліва. Можна написати

і це теж означатиме, що ви одну ноту берете двома руками, значить tremolo; при цім способі, коли ви хочете означити якою рукою починаєте, то ставите цифри $\frac{1}{2}$ або $\frac{2}{1}$.

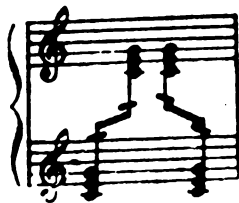
І нарешті все написання можна привести в одну систему лінійок, означивши тільки, що виконується двома руками.

Тремольо можна робити не на однім звуку, а на цілому акорді. І тут можуть бути примінені усі ці способи. Коли стоїть просто

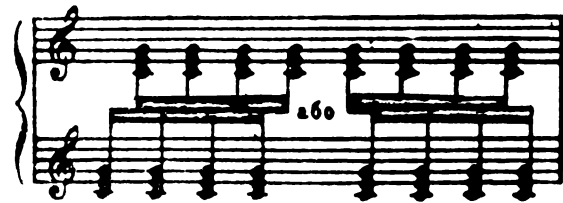

це означає, що ви кидаєте руку вісім

(чотири чи ще скільки) разів — і це вже буде тремольо. Знак — „не відр.“ буде означати, що ви не кидаєте руку, а водите нею. Означення ЗН або НЗ показуватиме, що берете то в один бік, як З, то в сторону нігтя¹⁾. І нарешті, хочаби показати, що берете двома руками, пишете

Розшифроване це буде

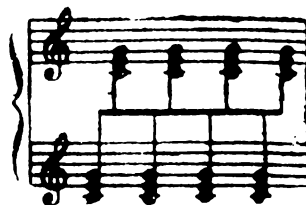
коли ви починаєте лівою.

Є ще особливий вид tremolo — з приглушенням. Це дуже цікавий штрих. Полягає в' ось в чому:

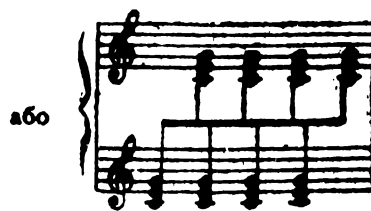
У звичайному тремольо ви перебиваєте інтервал рівно на половині, тобто між двома ударами, скажім, правої руки приходить один лівої рівно посередині; іменно рівно посередині, бо тільки тоді це буде правдиве тремольо.

Тепер уявіть собі що вийде, коли ви удар лівої руки перенесете від середини або в той

або в інший бік, тобто коли ви заграєте

¹⁾ Коли ви акорд берете за поміччю й першого пальця (напр. 1. 2. 3.), то це не буде цілком точне означення, бо цей палець стоїть навпаки: його З береться у праворуч, а Н вліворуч, тоді як у всіх інших пальцях, З уліворуч, а Н у праворуч. Тому ЗН для акорда 1. 2. 3. буде означати: 1 бере З, а 2 і 3 беруть Н; навпаки — 1 бере Н, а 2 і 3 — беруть З.

В першій випадку ви заглушите лівою рукою звуки правої і більше чутимете ліву руку; в другій випадку ви заглушите ліву руку і більше чутимете праву. Від того, наскільки в віддаєте удар лівої руки від середини, буде залежати колір звучання: коли це недалеко від середини — це буде близько до tremolo; далі — почнеться заглушування; ще далі — заглушування гострішатиме, аж зробиться особливим, гострим.

Шумовий акорд виходить, коли водити усіма пальцями однієї або двох рук з певною (вказаною) швидкістю. В шумовому акорді можна виділити певну ноту і вона тоді ледь чутна, але буде домінувати над шумами й давати їм певне офарблення.

Всіх штрихів, які допускає бандура, тут перелічити неможна. Зрештою для школи вони менше й потрібні — про них говоритиметься при нагоді, в тих чи інших речах.

І. ВПРАВИ ОДНИМ ПАЛЬЦЕМ

Вправи для положення 3

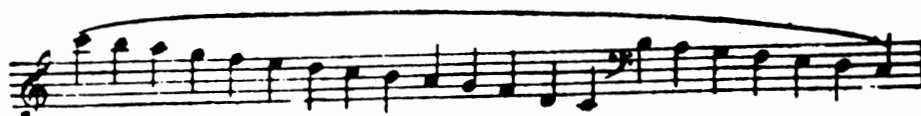
1. legato

А. 3 рівномірних діленнях ноти

х. Без акцентування

к. Одна нота на удар

а. Права рука

Поклавши палець на верхній приструнок, вести його донизу нескоро. Добиватися:

1) щоб усі звуки були рівні довгістю, тобто щоб не був один коротший, другий довший і щоб одна група звуків не проходила швидше, а друга повільніше.

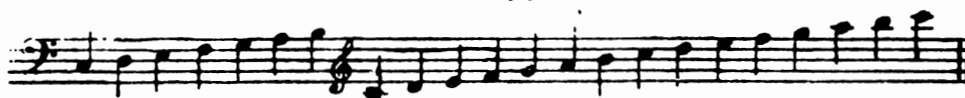
2) щоб усі звуки були однакові силою, тобто щоб один не був дужчий, а другий слабший,

3) щоб палець переходив із струни на струну цілком однаково, в однаковій мірі зачіпаючи її пучкою й нігтем, бо у початківця одну струну б'є палець так, другу інакше.

Прим. Знак більше не писатимемо, бо вгорі зазначено що весь відділ 1. іде legato.

Прим. Коли при вправах не буде стояти ключа, це означатиме, що вони йдуть у скрипковім.

6. Ліва рука

Виконувати так само як і для правої, тільки вгору.

в. поперемінно

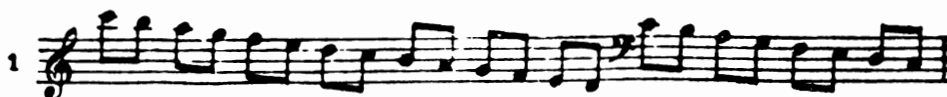

Вверх грати лівою, вниз — правою й міняти їх не затримуючи рахунку.

І. Дві ноти на удар

Це ми рахували ноту на удар. Тепер ми будемо рахувати дві ноти на удар.

а. Права рука

б. Ліва рука

Поперемінно зробіть самі.

ш. Три ноти на удар

а. Права рука

Для лівої напишіть самі і так само будете робить й далі.

п. Чотири ноти на удар

о. П'ять нот на удар

у. З акцентуванням

а) ПРАВА РУКА.

Акцент (>) - це нажим на ноті. Але тільки нажим, а не продовження ноти; нота має бути тої ж самої довготи, як і інші, але тільки зазвучати різче. На це треба звернути особливу увагу. Коли акцент на першій (*сильній*) ноті уже виходить, треба перенести його на другу ноту (*слабшу*), але рахунок щоб ішов таки на першу ноту. Далі (*для справ 2, 3, 4*) акцент перенести на третю ноту. Потім (*для справ 3, 4*) на четверту ноту і, нарешті (*для справи 4*) на п'яту ноту, але виїять же таки не забувати, щоб рахунок все йшов на першу ноту. Грати ці вправи так само всіма пальцями.

б) ЛІВА РУКА

Уваги ті ж, що й для правої руки. Для II грати *а*). Ці ж вправи надаються для великих пальців обох рук.

в) ПОПЕРЕМІННО

Грати вправи *а*) і *б*), міняючи руки

в. З нерівномірним діленням нот

а) ПРАВА РУКА

При акцентуванні треба було стежити за рівним діленням нот і різною силою звучання, а тут навпаки: звучання має бути однакової сили, але довжність звуку неоднакова. Так само виконувати всіма пальцями.

Примітка Такі ж вправи, але кожна іншої форми, написати й для *б*) і *в*). Можна їх пристосувати й для правої руки, так само як *а*) і *в*) грати лівою, а для перемінності використати *а*) і *б*).

б) ЛІВА РУКА

Exercise б) ЛІВА РУКА (Left Hand) consists of six measures. Measures 1, 3, and 5 are in the bass clef, while measures 2, 4, and 6 are in the treble clef. The notation includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Measure numbers 1 through 6 are placed above the first note of each measure.

в) ПОПЕРЕМІННО

Exercise в) ПОПЕРЕМІННО (Alternating) consists of six measures, all in the bass clef. The notation features complex rhythmic patterns with many beamed eighth and sixteenth notes. Measure numbers 1 through 6 are placed above the first note of each measure.

с. Мішані

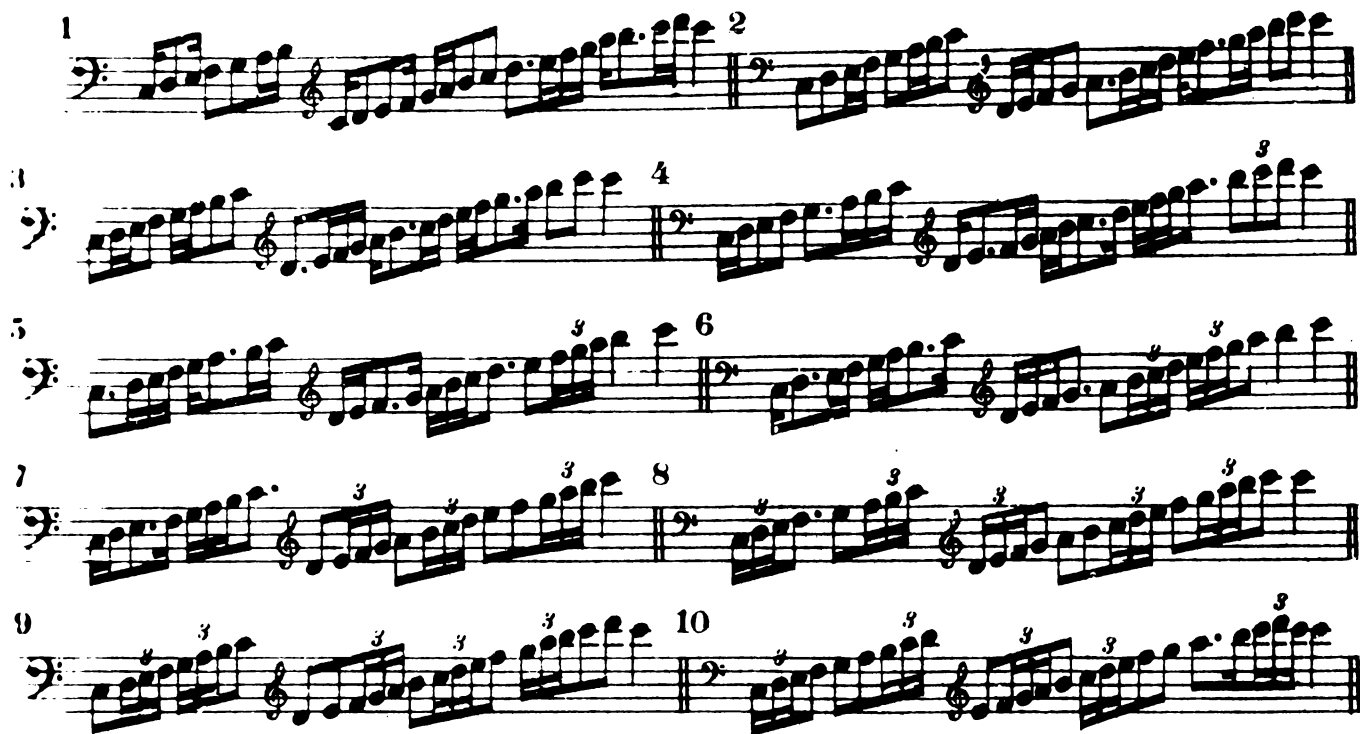
а) ПРАВА РУКА

Exercise с. Мішані а) ПРАВА РУКА (Mixed Right Hand) consists of six measures, all in the treble clef. The notation includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Measure numbers 1 through 6 are placed above the first note of each measure.

Тут так само вживати і вправ б) і в), як рівно для лівої руки вправ а) і в), а перемінно вправ а) і б).

б) ЛІВА РУКА

в) ПЕРЕМІННО

Д. 3 форшлягами й мимозвучними нотами

Форшлягом називається коротенька нота, що грається дуже бистро в порівнянні з основною нотою. В рахунок ця нота не йде. Мимозвучні ноти мусять звучати дуже легко; палець має пролітати дуже швидко й легко, а зупинятися тільки на основній ноті.

Сі виправи дуже важні, бо цей штрих часто вживається на бандурі. Тому число сих виправ рекомендується збільшати.

Грати теж усіма пальцями і в різних позиціях.

а) ПРАВА РУКА

Exercise for the right hand, measures 1 through 16. The notation is written on a single staff in treble clef. It features a series of sixteenth-note runs and chords, with some measures containing multiple beamed notes. The exercise is divided into four groups of four measures each, numbered 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, and 16.

б) ЛІВА РУКА

Exercise for the left hand, measures 1 through 12. The notation is written on a single staff in bass clef. It features a series of sixteenth-note runs and chords, with some measures containing multiple beamed notes. The exercise is divided into four groups of three measures each, numbered 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, and 12.

а) ПОПЕРЕМІННО

в. Дві в'язані ноти

а) ПРАВА РУКА

б) ЛІВА РУКА

с) ПОПЕРЕМІННО

1

2

3

4

5

Грати всіма пальцями

Е. Три в'язані ноти

а) ПРАВА РУКА

1

2

3

4

б) ЛІВА РУКА

1

2

3

4

б) ЛІВА РУКА

б) ЛІВА РУКА

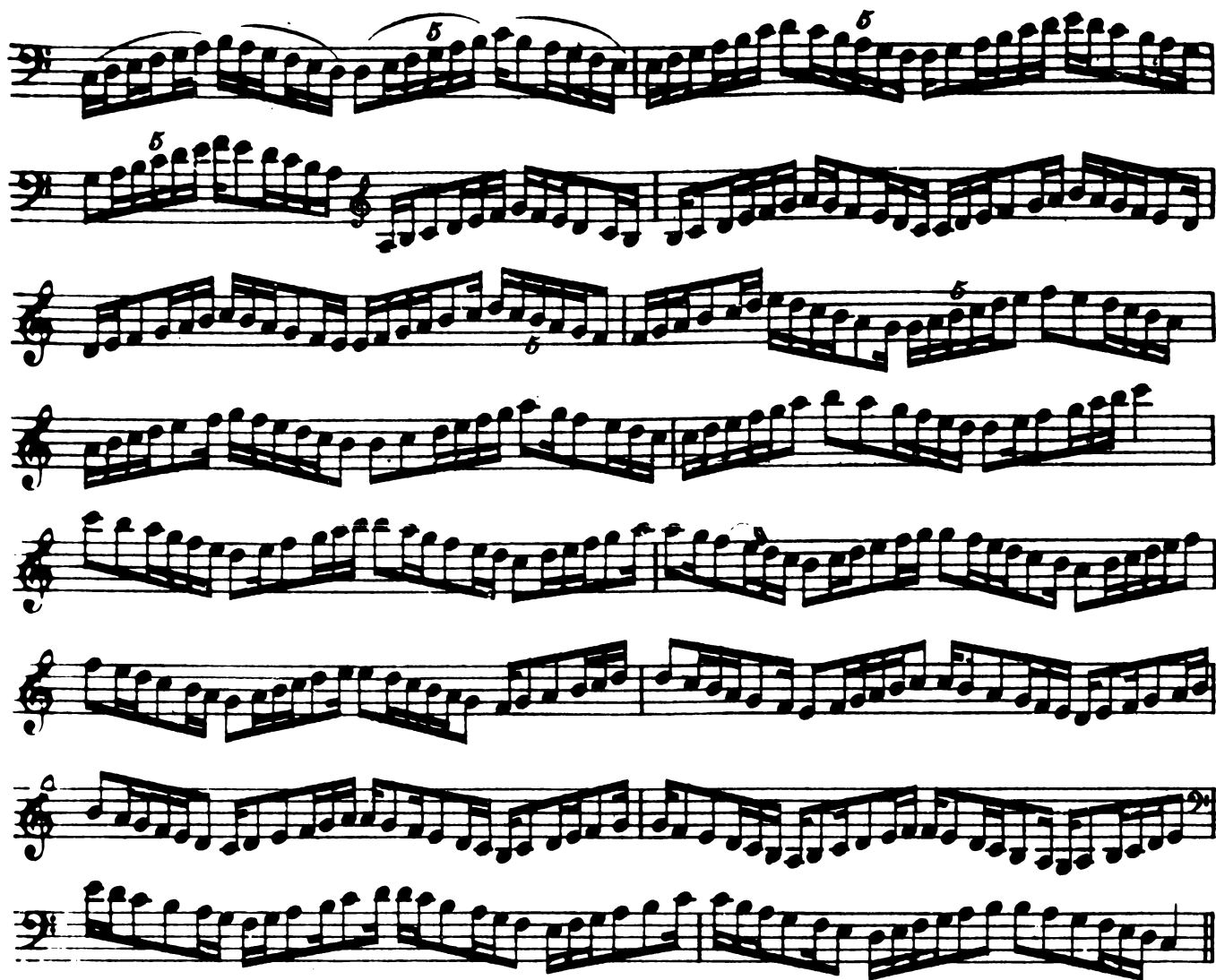
в) ПЕРЕМІННО

1

2

3

в) ПЕРЕМІННО

2. Вправи в staccato

Коли палець за кожним разом одривається од струни - се називається *staccato*. Виконуваться тим способом, що палець кидається зверху й зараз же відскакує назад, причому рука згинається в зап'ясті. Добиватися треба певности в ударі пальця, для того робити вправи на одній струні, ударяючи багато разів. При тім треба звернути увагу на те: коли удари слідуєть один за другим, то помічається дзизчання. Се походить від того, що палець не падає певно на струну, а ніби мацає її. Він більше часу знаходиться коло струни ніж над нею, а треба навпаки - щоб палець весь час знаходився в піднятому стані, тільки на мент падав на струну, зараз же підіймався високо й там зоставався; тоді дзизчання не буде.

Ще треба звертати увагу, щоби при ходах униз *staccato* не перейшло в *legato* - для правої руки, а для лівої руки при ходах уверх.

Для лівої руки пальці теж мусять підскакувати високо, а великий - при 3 - мусить весь час бути на обичайці, хоч долоня й відхиляється при високім підійманні.

Дивитися треба, щоб пальці стояли округло а не плоско. При грі 1^м треба дивитися, щоби він умів брати звук і не згинаючися: се потрібно буде для бистрих пасажів, бо тоді палець не встигатиме згинатися й розгинатися.

А. З рівномірним діленням нот

а) ПРАВА РУКА

1 2

3 4

5

6 7

8

9

10

11 12

13

Detailed description: This block contains the musical notation for the right hand, exercises 1 through 13. The exercises are written on a single staff in bass clef. Exercise 1 is marked with a '1' and a '2' above the staff. Exercises 3 and 4 are marked with '3' and '4' above the staff. Exercise 5 is marked with '5' above the staff. Exercises 6 and 7 are marked with '6' and '7' above the staff. Exercise 8 is marked with '8' above the staff. Exercise 9 is marked with '9' above the staff. Exercise 10 is marked with '10' above the staff. Exercises 11 and 12 are marked with '11' and '12' above the staff. Exercise 13 is marked with '13' above the staff. The notation includes various rhythmic values, including eighth and sixteenth notes, and rests. The exercises are separated by double bar lines.

б) ЛІВА РУКА

1 2

3 4 5

Detailed description: This block contains the musical notation for the left hand, exercises 1 through 5. The exercises are written on a single staff in bass clef. Exercise 1 is marked with a '1' and a '2' above the staff. Exercises 3, 4, and 5 are marked with '3', '4', and '5' above the staff. The notation includes various rhythmic values, including eighth and sixteenth notes, and rests. The exercises are separated by double bar lines.

6) ПЕРЕМІННО

В. 3 нерівномірним діленням нот

а) ПРАВА РУКА

Exercise for the right hand, measures 1 through 15. The notation is written on a single staff in bass clef. Measures 1-15 are numbered above the staff. The exercise consists of a series of eighth and sixteenth notes, often grouped in pairs or triplets, with some measures containing rests. The tempo is marked 'm.m.' (moderato).

б) ЛІВА РУКА

Exercise for the left hand, measures 1 through 4. The notation is written on a single staff in bass clef. Measures 1-4 are numbered above the staff. The exercise consists of a series of eighth and sixteenth notes, often grouped in pairs or triplets, with some measures containing rests. The tempo is marked 'm.m.' (moderato).

с) ПЕРЕМІННО

с. Мішано
ДЛЯ ОБОХ РУК

1

3. Вправи в) *staccato* й *legato*

а) ПРАВА РУКА

б) ЛІВА РУКА

в) ПОПЕРЕМІННО

о. Дві в'язані ноти

1

2

3

4

Можна використати
вправи: I. 1. Е. 6.

р. Три в'язані ноти

1

2

Можна використати
вправи: I. 1. Р. 6.

с. Мішані вправи

Можна використати
вправи: I. 1. G. 6.

в) staccato
к. З рівномірним діленням нот

Можна використати вправи: І.З. А. а, б, в.

І. З нерівномірним діленням нот

Можна використати вправи: І.З. В. а, б, в.

т. Мішано

Можна використати вправи: 1. 2. 3.

c) staccato й legato

Можна використати вправи: 1. 3. 6.

2. Для Н і З поперемінно
а) legato
к. З рівномірним діленням нот

1 Н 3 Н 3 - - - 2 Н 3 Н 3 - - -

Н 3 Н 3 4 Н 3 Н 3

Н 3 Н 3 6 Н 3 Н 3

Н 3 Н 3 8 Н 3 Н

Можна використати зразки: 1. 3. а, б, в.

1. З нерівномірним діленням нот

З Н З Н

Можна використати зразки з 1. 2. В. Ц. б, в.

м. З форшлягами й мимозвучними нотами

1 2 3

Н 3

4 5

6 7

8

Можна використати акорди: I. I. G. a.

п. Мішано

Можна використати акорди: I. I. G. a.

6) staccato

1 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н - - - -

Для скорочення
се пишеться

Сеи штрих
називається
tremolo

2 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н - - - 3 3 Н 3 Н 3 Н

скорочено

або

4 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

скорочено

або 5

6 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

7 3 Н 3 Н 8

9 3 Н 3 Н

10 3 Н 3 Н

Можна використати
вправи: І. 2. А і В.

в. staccato й legato

1 Н 3Н3Н3Н3Н Н3Н3Н3Н3 2 3 Н3 Н3 Н3 Н3 3 3Н 3Н 3Н 3Н

3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

4 Н 3 Н 3 Н Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

5 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

6 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

Можна використати вправи: І, 2, а, б, в

2 Великий палець 1. Тільки в положенню Н

a) legato

1 2 3 4 5 6 7 8

Можна використати вправи:
 I. I. В. а, I. I. С. а, I. I. Д. а,
 I, I. Е. а, I. I. Р. а, I. I. G а

b) staccato

1 2 3 4 5 6 7 8

Можна використати вправи: I. 2. А і В.

2. В позиціях Н і З

а) legato

Можна використати вправи: 1. 4. А. [1] 2. а. к, л, м, н.

б) staccato

Можна використати: 1. 4. А. [1] 2. а

в) staccato й legato

Можна використати 1. 4. А. [1] 2. в.

В. ЛІВА РУКА

1 ПАЛЬЦІ 2-3-4-5 к) ПОЗИЦІЯ З 1. ТІЛЬКИ ДЛЯ Н

а) legato

Можна використати вирази: І. І. А. а, І. І. В. а, І. І. С. а, І. І. Д. а, І. І. Е. а, І. І. Ф. а, І. І. Г. а.

б) staccato

Можна використати: І. І. А. І. В.

в) staccato й legato

Можна використати: І. І. А.

2. В позиціях Н і З

а) legato

Можна використати: І, І. Г. н.
та І. 4. А. [] а, б, І, м, п.

б) staccato

Можна використати: І. 4. А. [] І. в. н.
І, м та І. 4. А. [] 2. 6 та І. 4. А. [] І. 6

в) staccato й legato

Можна використати вирази:
І. 4. В. [] К. І. в.

1) Позиція II 1. Тільки II

а) legato

Можна використати вправи: I. 4. А. [1] 1. а, k, l, m, n.

б) staccato

Можна використати вправи: I. 4. А. [2] 2. в.

в) staccato й legato

Можна використати вправи: I. 4. А. [2] 2. в.

2. Перемінно П Н і Н З

а) legato

Н 7 3 8 8 8 3 8

10

Можна використати
вправи: I. 4. А. 2. а

6) staccato

НЗНЗНЗНЗНЗНЗНЗ

Можна використати вправу: І. А. В. [1] і. і. п.

в) staccato й legato

1 Н 3 НЗНЗН Н 3 НЗНЗН

Можна використати вправу: І. А. А [1] в.

2 ВЕЛИКИЙ ПАЛЕЦЬ (грає тільки в П) 1. ТІЛЬКИ П Н

a) legato

Exercise 'a) legato' consists of three staves of music. The first staff is in treble clef and contains a sequence of eighth notes, with a '6' above the first measure and a '12' above a later measure. The second staff is also in treble clef and continues the sequence, with a '10' above a measure. The third staff is in bass clef and continues the sequence. The music is marked 'legato'.

Можна використати
вправи: І. А. В. [1] К. 1.а

б) staccato

Exercise 'б) staccato' consists of six staves of music. The first staff is in bass clef and contains a sequence of eighth notes, with a '10' above the first measure. The second staff is in bass clef and continues the sequence. The third staff is in treble clef and continues the sequence. The fourth staff is in treble clef and continues the sequence, with a '9' below a measure. The fifth staff is in treble clef and continues the sequence, with a '13' below a measure. The sixth staff is in treble clef and continues the sequence, with a '13' below a measure. The music is marked 'staccato'.

Можна використати
вправи: І. А. В. [1] К. 1.б.

в) staccato й legato

Exercise 'в) staccato й legato' consists of two staves of music. The first staff is in treble clef and contains a sequence of eighth notes, with a '1' above the first measure and a '2' above a later measure. The second staff is in treble clef and continues the sequence. The music is marked 'staccato й legato'.

Можна використати
вправи: І. А. В. [1] К. 1.в

2. Позиції П Н і П З

а) legato

Музична партитура для вправи 'а) legato'. Вона складається з п'яти систем нот, кожна з яких містить дві п'ятнадцятиголосні партії (верхня та нижня). Ноти пов'язані лініями, що вказують на legato виконання. Над першою системою позначено 'Н' над першою партією та 'З' над другою. Над другою системою позначено 'З' над першою партією та 'Н' над другою. Над третьою системою позначено 'З' над першою партією та 'Н' над другою. Над четвертою системою позначено 'З' над першою партією та 'Н' над другою. Над п'ятою системою позначено 'З' над першою партією та 'Н' над другою. В кінці партитури є примітка: 'Можна використати вправу: І. 4. В. 1. 2. а.'

б) staccato

Музична партитура для вправи 'б) staccato'. Вона складається з п'яти систем нот, кожна з яких містить дві п'ятнадцятиголосні партії. Ноти виконуються стaccato. Над першою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. Над другою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. Над третьою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. Над четвертою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. Над п'ятою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. В кінці партитури є примітка: 'Можна використати вправу: І. 4. В. 1. 6.'

в) staccato й legato

Музична партитура для вправи 'в) staccato й legato'. Вона складається з п'яти систем нот, кожна з яких містить дві п'ятнадцятиголосні партії. Ноти виконуються як стaccato, так і legato. Над першою системою позначено 'Н' над першою партією та 'ЗН' над другою. Над другою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. Над третьою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. Над четвертою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. Над п'ятою системою позначено 'ЗН' над першою партією та 'ЗН' над другою. В кінці партитури є примітка: 'Можна використати вправу: І. 4. В. 1. 6.'

5. Зміна позицій П і З для лівої руки

а) legato

Можна використати вправи: 1. 4. А [1] 2. а. к. 1, 7, п. та 1. 4. В. [1] К. 2. а та 1. 4. В. [1] 1. 2. а та 1. 4. В. [2] 2. а.

б) staccato

Можна використати вправи: 1. 2. А. а, б та 1. 2. В. а, б, в та 1. 4. В. [2] 2. в.

в) staccato й legato

Можна використати: 1. 4. В. [1] 1. в, також 1. 4. В. [2] 1. в та 1. 4. В. [3] 2. в.

6. Вправи для басів

А. ПРАВА РУКА

1 Великий палець

1. Позиція 3

a) legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

Баси, як довгі струни, дають широку амплітуду, тому тут більш ніж де можливе данизна-
ня. Отже треба стежити, щоб того уникнути. Великий палець правої руки, то найголов-
ніший палець при вживанні басів; тож треба вивчитися ним грати як найкраще. Най-
звичайніше його положення - трохи скісне, при чому бере струну м'яка частина пучки
(мо саме коло нігтя), а зараз же слідом за нею струни злегка торкається й ніготь. Коли тре-
ба брати більше різкий звук, палець повертається простовісніше й менше уживається
пучки, а більше нігтя. В особливих випадках палець стає цілком простовисно й бере
самим уже тільки нігтем.

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

Ліва рука придавлює полутони пальцями: 2, 3, 4, 5.

6) staccato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

к) staccato и legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

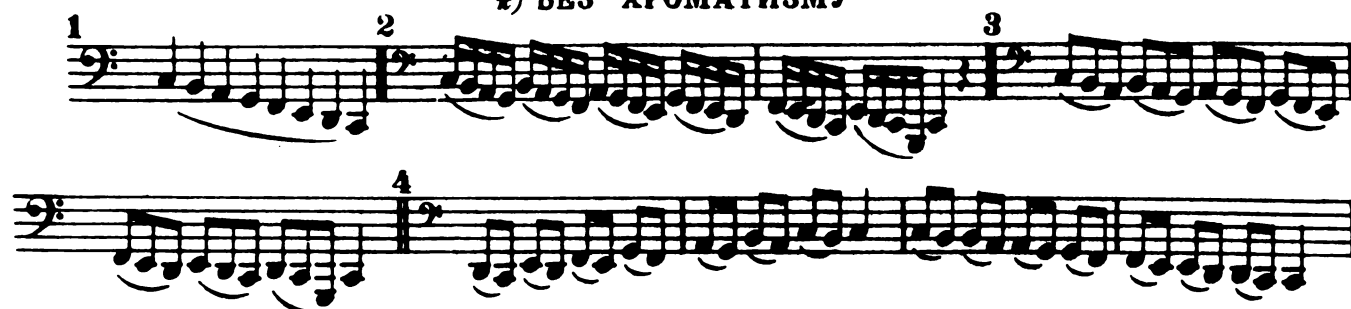
Также и так

1) З ХРОМАТИЗМОМ

2. Положення Н^{*)} х) тільки Н

а) legato

х) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) З ХРОМАТИЗМОМ

б) staccato

х) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

Можна використати
вправи: І. 6. А. 1. 6. к.

1) З ХРОМАТИЗМОМ

1 *) В позичці Н не кожному однаково добре вдається видобути звук. Це залежить від конструкції пальців.

в) staccato й legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

у. Перемінно Н і З

а) legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

6) staccato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

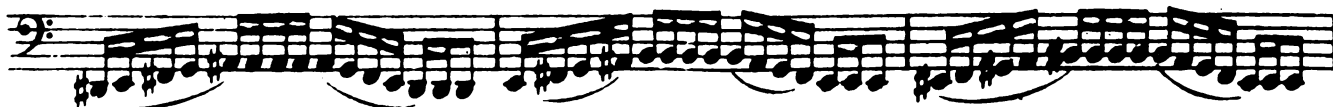

н) staccato й legato
к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

2) Пальці 2, 3, 4, 5 1) в ПОЗИЦІЇ 3

а) legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

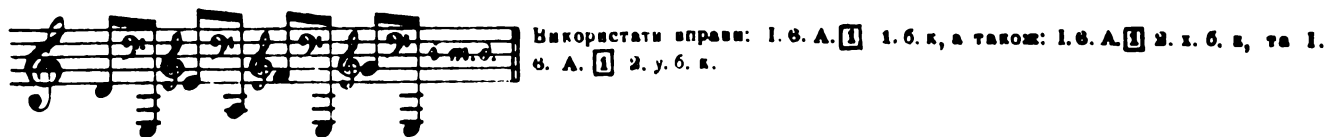

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

б) staccato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

Так само назад

в) staccato й legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1 2 3

Використати:
1. Б. А. [1] 2. х. в. к.
1. Б. А. [1] 2. у. в. к.

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

Використати:
1. Б. А. [1] 2. х. в. к.

2. Положення Н

а) legato к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1

Використати:
1. Б. А. [1] 1. а. к.

Так само назад

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

1 2 3 4

Використати:
1. Б. А. [1] 1. а. к.

6) staccato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

Використати:
1. Б. А. [2] 1. Б. к.

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

Використати:
1. Б. А. [3] 1. Б. к.

в) staccato й legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

3. В позиціях Н і З

а) legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

6) staccato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

Використати:
1. 6. А. 2. 6. к.

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

Використати:
1. 6. А. 2. 6. л.

в) staccato й legato

к) БЕЗ ХРОМАТИЗМУ

Використати:
1. 6. А. 2. 6. к.

1) 3 ХРОМАТИЗМОМ

Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н 3 Н

Можна використати
1. 6. А. 2. 6. л.

В. ЛІВА РУКА

[1] ПАЛЬЦІ 2-3-4-5 1. Позиція З

а) legato

Використати:
І. С. А. [3] 2. а. в.

б) staccato

Використати:
І. С. А. [1] 3. б. в.

в) staccato й legato

Використати:
І. С. А. [2] 2. а. в.

2. Положення ЗН

а) legato

Використати:
І. С. А. [2] 1. а. в.

б) staccato

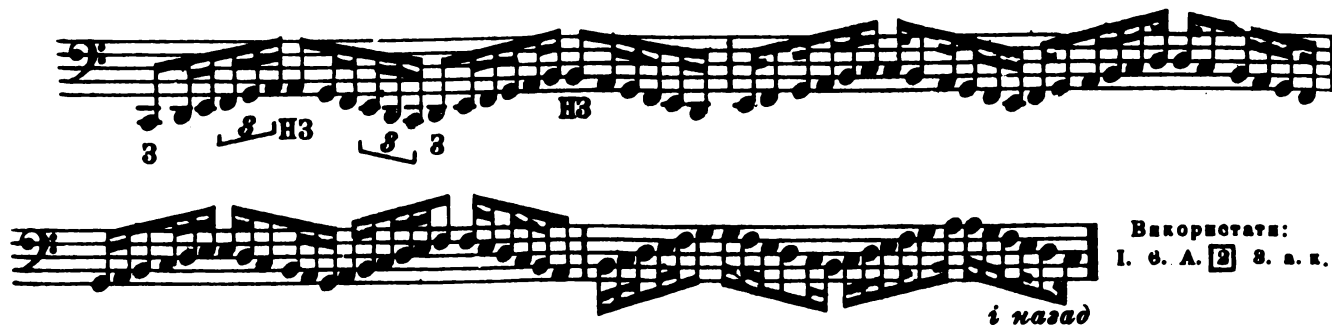
Використати:
І. С. В. [1] 1. б.

в) staccato й legato

Використати:
І. С. А. [3] 1. а. в.

з. Позиції З та НЗ поперемінно

а) legato

Використати:
І. С. А. [2] З. а. к.

б) staccato

Використати:
І. С. В. [1] З. б.

в) staccato й legato

Використати:
І. С. А. [2] З. а. к.

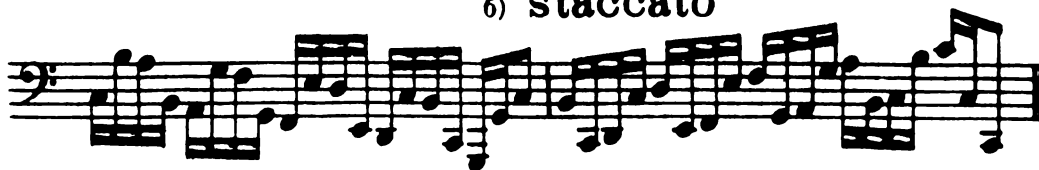
4. Позиція П^а)

а) legato

Використати:
І. С. В. [1] З. а.

б) staccato

Використати:
І. С. В. [1] З. б.

в) staccato й legato

Використати:
І. С. В. [1] З. б.

5. Позиції П і З поперемінно

а) legato

Використати:
І. С. В. [1] З. а.

а) В цій позиції на басок грати дуже трудно; для того треба спеціального тренування руки.

6) staccato

П З П З П З П З З П З П З П З П

Використати: І. С. В. [1] 4.6.

в) staccato й legato

П З П З

Використати: І. С. В. [1] 2. в.

6. Позиції П та ЗН поперемінно

а) legato

П ЗН П ЗН

Використати: І. С. В. [1] 4. в.

б) staccato

П ЗН П ЗН ЗН П ЗН П

Використати: І. С. В. [1] 5.6.

в) staccato й legato

ЗН П ЗН П

Використати: І. С. В. [1] 4. в.

7. Позиція ПН

а) legato

і назад

Використати: І. С. В. [1] 2. в.

б) staccato

Використати: І. С. В. [1] 6.6.

в) staccato й legato

Використати: І. С. В. [1] 1. в.

8. Положення П і ПН поперемінно

а) legato

Використати:
І. в. В. [1] 5. а.

б) staccato

Використати:
І. в. В. [1] 7. б.

в) staccato й legato

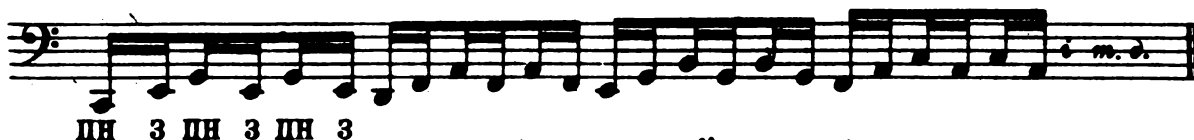
Використати:
І. в. В. [1] 5. в.

9. Позиції ПН і З поперемінно

а) legato

Використати:
І. в. В. [1] 7. а.

б) staccato

Використати:
І. в. В. [1] 9. б.

в) staccato й legato

Використати:
І. в. В. [1] 7. в.

10. Позиції ПН і ЗН поперемінно

а) legato

Використати:
І. в. В. [1] 8. а.

б) staccato

Використати:
І. в. В. [1] 9. б.

в) staccato й legato

Використати:
І. в. В. [1] 8. в.

1. Позиція П

а) legato

Використати:
І. С. В. П 9. а.

б) staccato

Використати:
І. С. В. П 10. б.

в) staccato й legato

Використати:
І. С. В. П 9. а.

2. Положення ПН

а) legato

Використати:
І. С. В. П 6. а.

б) staccato

Використати:
І. С. В. П 1. б.

в) staccato й legato

Використати:
І. С. В. П 6. а.

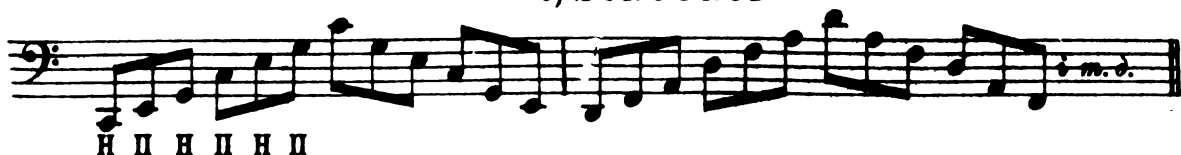
3. Положення П і ПН

а) legato

Використати:
І. С. В. П 10. а.

б) staccato

Використати:
І. С. В. П 9. б.

в) staccato й legato

Використати:
І. С. В. П 10. а.

